

REGION VÄSTERNORRLAND

REGIONAL BIBLIOTEKSPLAN 2019 - 2022

Innehåll

BIBLIOTEKSPLAN FÖR REGION VÄSTERNORRLAND.....	3
Styrdokument.....	3
Biblioteken i Västernorrland	4
REGIONBIBLIOTEKET VÄSTERNORRLAND.....	5
Samverkan och verksamhetsutveckling	6
Demokrati och delaktighet.....	8
Litteratur- och läsfrämjande	11
Taltidningen och Y-bladet.....	14
FOLKHÖGSKOLORNAS BIBLIOTEKSVERKSAMHET.....	15
Hola folkhögskola	15
Ålsta folkhögskola.....	16
Örnsköldsviks folkhögskola	17
MEDICINSKA BIBLIOTEKET	18
Uppföljning	20
Styrdokument.....	21

BIBLIOTEKSPLAN FÖR REGION VÄSTERNORRLAND

Biblioteken verkar i en föränderlig värld. Samtidigt som de anpassar sig och bidrar till förändringarna, så vilar de offentliga biblioteksverksamheterna på en stabil grund i sina uppdrag som de är formulerade i bibliotekslagen. Flera av bibliotekslagens paragrafer tas som utgångspunkt för textavsnitten i denna plan, vilken inleds med den så kallade "Ändamålsparagrafen"

2 § *Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.*

Detta dokument är Region Västernorrlands regionala biblioteksplan. Det är ett styrdokument för Regionens samlade biblioteksverksamhet. Det innebär att förutom Regionbibliotekets verksamhet så omfattar även planen det Medicinska biblioteket samt biblioteken på de tre regionägda folkhögskolorna, Hålsjö, Ålsta och Örnsköldsvik.

Regionen har enligt bibliotekslagen ett uppdrag att ta fram och anta en regional biblioteksplan, ett dokument som inte är en konkret verksamhetsplan eller övergripande kulturplan, utan en specifik regional plan för biblioteksområdet. Regeringen har beslutat om hur uppföljning av de kommunala biblioteksplanerna ska ske och att det är Kungl. Biblioteket som är nationell biblioteksmyndighet.

17 § *Kommuner och landsting ska anta biblioteksplaner för sin verksamhet på biblioteksområdet.*

18 § *Den myndighet som regeringen bestämmer ska ha en nationell överblick över och främja samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet. Myndigheten ska tillsammans med de regionala biblioteksverksamheterna och kommunerna följa upp hur de biblioteksplaner som antagits har utformats och hur de används.*

Lagen anger även att det allmänna biblioteksväsendet, det vill säga de offentligt finansierade biblioteken, ska samverka. Till dessa räknas folkbibliotek, forskningsbibliotek, skolbibliotek, regional biblioteksverksamhet, högskolebibliotek, lånecentraler och övrig offentligt finansierad biblioteksverksamhet, till exempel sjukhusbibliotek.

Styrdokument

Bibliotekslagen (SFS 2013:801) är det övergripande styrdokumentet och tar utgångspunkt i flera internationella överenskommelser. De nationella kulturpolitiska målen verkar även vägledande på kulturpolitiken i kommuner och landsting.

Regionbiblioteket ingår i kultursamverkansmodellen. Enligt den ska landstingen i samverkan med länets kommuner och i samråd med länets professionella kulturliv och det civila samhället ta fram regionala kulturplaner. I *Kulturplan för Västernorrland 2019-2022* beskrivs målsättningarna för den regionala biblioteksverksamheten.

Ytterst påverkar även Regionplanen *Liv, hälsa och hållbar utveckling i Västernorrland* den regionala biblioteksplanen liksom regionens strategiska kulturarvsprogram.

Den regionala bibliotekslagen ska även förhålla sig till flera andra lagar och överenskommelser som till exempel *UNESCO:S folkbiblioteksmanifest, Skollagen, Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk*.

En förteckning över olika styrdokument finns som bilaga.

Biblioteken i Västernorrland

6 § *Varje kommun ska ha folkbibliotek. Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov.*

Folkbibliotekens utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet.

Det finns sju kommunbibliotek i Västernorrland, i Härnösand, Kramfors, Sollefteå, Sundsvall, Timrå, Ånge och Örnsköldsvik. Dessa presenteras i ett senare avsnitt i denna plan. Ett stort antal närbibliotek och filialbibliotek ger tillsammans med mobila enheter biblioteksservice till stadsdelar, mindre tätorter och glesbygd.

Gymnasieskolorna har egna skolbibliotek och inom övriga kommunala skolor finns i vissa fall skolbibliotek av varierande utformning.

Enligt skollagen ska eleverna ha tillgång till skolbibliotek. Bestämmelsen gäller såväl offentliga som fristående skolor. Ansvaret för hur skolbiblioteken organiseras och bemannas ligger hos de som driver skolorna; kommunen eller en friskola. Skolinspektionen granskar skolbiblioteken.

Av regionens fem folkhögskolor drivs tre i Region Västernorrlands regi (Höla, Ålsta och Örnsköldsvik). Deras verksamhet och mål beskrivs i denna plan under egna rubriker. Övriga två folkhögskolor är rörelseägda (Härnösand och Mellansel).

Mittuniversitetet har ett forskningsbibliotek på campus i Sundsvall.

Inom Region Västernorrland finns ett Medicinskt bibliotek med verksamhet på de tre sjukhusen; Sundsvall, Sollefteå och Örnsköldsvik. Detta beskrivs under en särskild rubrik längre fram i den Regionala biblioteksplanen.

Ett flertal specialbibliotek finns också i regionen vid olika myndigheter och institutioner. Murberget Läns museet Västernorrland ger service till anställd personal men gör även sina mediasamlingar tillgängliga i den nationella biblioteksdatan Libris. Riksarkivet Landsarkivet Härnösand har ett eget bibliotek liksom Kammarrätten i Sundsvall och SCA (Merlo Arkiv).

REGIONBIBLIOTEKET VÄSTERNORRLAND

Regionbiblioteket Västernorrland

är en del av kulturverksamheten vid Regional utveckling, Region Västernorrland.

Regionbibliotekets primära uppgift är att vara ett stöd för de kommunala bibliotekens verksamhetsutveckling.

Omvärldsbevakning, fortbildning, nätverksbyggande, rådgivning och projektstöd är viktiga samverkansområden.

En regionbibliotekarie fungerar som verksamhetsledare och ett antal bibliotekskonsulenter har samordnande ansvar för olika verksamhetsområden

- Demokratifrågor
- Litteratur- och läsfrämjande
- Regional mediesamverkan
- Digitala utvecklingsfrågor

Till Regionbiblioteket Västernorrland hör även Lättillgängliga nyheter och inläsningstjänsten. Taltidningen Spotlight och de lättlästa nyheterna Y-bladet bidrar tillsammans med Inläsningstjänsten till ökad delaktighet och kunskap för sina målgrupper.

Regionbiblioteket är en del av kultursamverkansmodellen och finansieras av Region Västernorrland samt via statliga anslag.

11 § *Varje landsting och de kommuner som inte ingår i ett landsting ska bedriva regional biblioteksverksamhet med syfte att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet när det gäller de folkbibliotek som är verksamma i länet.*

Regionbiblioteket Västernorrland är ett regionalt resurscentrum för biblioteksutveckling. Genom samverkan med de kommunala biblioteken ska regionbiblioteket bidra till att säkerställa att länets invånare har en likvärdig tillgång till information och litteratur, oavsett i vilken kommun de bor. Att främja läsning, bildning och delaktighet är centrala uppgifter. En stor del av verksamheten sker i projektform med externa medel, i metodutvecklande syfte.

Den regionala biblioteksverksamheten omfattas av kultursamverkansmodellen. Verksamheten finansieras av region och stat, i det senare fallet via Kulturrådet.

Regionbiblioteket ingår som en del i den regionala kulturverksamheten och samarbetar förutom med kommunbiblioteken, med många andra organisationer, institutioner och myndigheter i Västernorrland. Samarbetet inom kulturarvssektorn är väl utvecklat; bibliotek, arkiv, museer hembygdsföreningar, kommuner, länsstyrelse med flera. Det sker även ett omfattande samarbete på nationell nivå med andra läns- och regionbibliotek, Kungliga biblioteket, Internationella biblioteket, Myndigheten för tillgängliga medier (MTM), Svensk biblioteksförning med flera.

Den regionala biblioteksverksamheten ska prioritera barn och unga, och ägna särskild uppmärksamhet åt personer med olika funktionsvariationer och personer med annat språk än svenska samt minoritetsspråken.

Regionbiblioteket Västernorrland är en del av ett nära samarbete mellan de regionala biblioteksverksamheterna i de fyra nordligaste regionerna, i Norrbotten, Västerbotten, Jämtland Härjedalen och Västernorrland, till exempel när det gäller fortbildning, deltagande i bokmässor och projektsatsningar.

Regionbiblioteket ska fortsätta arbetet med att stimulera och stödja de bibliotekssamarbeten som idag finns inom regionen. De kommunala bibliotekens behov och önskemål är vägledande för regionbibliotekets arbete. Samverkan sker oftast inom ramen för olika nätverk. Vissa nätverk är stabila och ses regelbundet, till exempel bibliotekschefsnätverket, medienätverket eller biblioteksnätverket för de som ansvarar för barn och unga. Andra nätverk kan vara tillfälliga, arbeta med en särskild fråga, träffas när ett plötsligt behov finns och ibland ha karaktären av arbetsgrupper. Nätverkens och arbetsgruppernas funktion är att lyfta aktuella frågor och behov, dela kunskap och planera fortbildning, arbeta konkret ihop och fördela uppgifter samt skapa ett kontaktnät kommun- och regionbibliotek tillsammans.

Regionbiblioteket har ett ansvar för att ta initiativ till träffar och att leda möten.

Regionbiblioteket ska uppmuntra till och stödja verksamhetsutveckling och kompetensutveckling. Regionbiblioteket erbjuder också projektstöd, rådgivning och handledning. Att bedriva omvärldsbevakning samt att bearbeta och förmedla information för vidare spridning är en central uppgift.

För perioden 2019-2020 har Regionbiblioteket Västernorrland identifierat tre centrala utvecklings- och målområden:

- Samverkan och verksamhetsutveckling
- Demokrati och delaktighet
- Litteratur och läsfrämjande

Samverkan och verksamhetsutveckling

Utmaningar

Biblioteksverksamheterna i Västernorrland ser olika ut och ska vara olika. Kommunerna har olika förutsättningar och behov. Det skiljer sig åt i befolkningens mängd, ytstorlek och ekonomiska förutsättningar. Likaväl som det kan vara bristande likvärdighet när det gäller biblioteksverksamhet för invånarna inom en kommun, så kan det råda bristande likvärdighet mellan kommuner.

Den regionala biblioteksverksamheten har en utmaning i att verka för ett likvärdigt utbud och samtidigt ta hänsyn till behovet av profilering. Regionbibliotekets stöd behöver ha en hög grad av flexibilitet.

Grundtanken med samarbete med andra är att det ger fördelar. Det är viktigt är att alla parter ser dessa fördelar, antingen internt i den egna organisationen eller för brukarna med tanke på bibliotekets uppdrag.

14 § I syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka.

Kommunbiblioteken i Västernorrland har nått långt i sin samverkan med varandra. Inför framtiden finns en utmaning i ett ökat behov av att stärka denna samverkan ytterligare för att kunna fortsätta utvecklas i takt med samhällets snabba förändring. Att fortsätta samverka kring digitalisering, kunskapsdelning och biblioteksresurser är en utmaning biblioteken ständigt möter.

Regionbiblioteket ska även samverka med regionens Medicinska bibliotek i de frågor som är gemensamma, liksom hålla god kontakt med folkhögskolorna när det gäller deras biblioteksverksamhet och andra möjliga samarbetsområden.

Bibliotekens uppdrag är att nå alla som önskar ta del av biblioteksverksamhet. Många människor har av olika skäl svårt att ta sig till biblioteket eller saknar möjlighet och kunskap att använda biblioteket på nätet. Bibliotekspersonalen behöver oftare lämna sina lokaler och möta dessa personer där de befinner sig.

Rörlig bild tar allt större plats i sociala medier och på nätet i övrigt. Biblioteken behöver stärka sin kompetens i att använda filmade inslag för information, kunskapsspridning och marknadsföring.

Regionbiblioteket spelar en aktiv roll i regionens ABM-samverkan (arkiv, bibliotek och museer) tillsammans med kulturarvskonsulenten vid Regional utveckling. Att upprätthålla och utveckla denna samverkan är angeläget.

Möjligheter

Bibliotekssamverkan i Västernorrland har en god grund att stå på. Det finns en väl fungerande chefsgrupp, präglad av öppenhet och samarbetsvilja. Det finns flexibla nätverk som fokuserar på aktuella frågor, är lösningsinriktade och innebär en viktig kunskapsdelning.

Satsningar på regionala bibliotekskampanjer som *Bibliotek mot rasism*, *Tryck- och yttrandefrihetskampanj* och *Regnbågsveckan* stärker samarbetet och kontakterna mellan regionens bibliotek. De gemensamma kampanjerna leder till att bibliotekens arbete blir mer synligt.

Den regionala biblioteksverksamheten har styrt om till att arbeta på ett delvis nytt sätt. Det praktiska stödet i form av kompletterande medieförsörjning har till stor del ersatts av stödjande och handledande verksamhet i samarbetet med kommunbiblioteken. Processkartläggning, utvärdering och projektstöd mm skapar förutsättningar för verksamhetsutveckling. Fortbildning och omvärldsbevakning leder till förändringar.

Snabba bredband och ökade kunskaper när det gäller digital teknik hos bibliotekens personal underlättar.

ABM-samverkan har pågått i regionen i drygt 20 år. Kulturarvsarbetet har en bred förankring och Regional utvecklings unika satsning på en fast kulturarvskonsulenttjänst skapar tillsammans med Regionbibliotekets medverkan bra förutsättningar.

Mål

15 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska avgiftsfritt ställa litteratur ur de egna samlingarna till varandras förfogande.

Genom medieöverenskommelser ska kommunbiblioteken ge användarna tillgång till ett utökat mediebestånd. *Särskild uppmärksamhet ska ägnas de nationella minoritetsspråken, andra språk. (...), och lättläst svenska. 5 §*

Regionbiblioteket har ett tidsbegränsat avtal med Härnösands kommun kring litteratur om Ångermanland och Medelpad, samt ett tidsbegränsat avtal med Sundsvall kommun när det gäller "litteratur på andra språk".

En kontinuerlig uppföljning av hur avtal och överenskommelser fungerar ska göras av Regionbiblioteket och medieansvariga på kommunbiblioteken minst en gång per år.

Genom utbildning och självklar användning av distanskommunikation ska biblioteken minska sitt resande och spara tid. Biblioteken behöver också själva utveckla sin kunskap att genomföra och ta emot sändningar av föreläsningar, utbildningstillfällen och evenemang mellan varandra.

Regionbiblioteket skall stödja initiativ från kommunbiblioteken.

Antalet distansmöten och sändningar ska räknas och redovisas.

Regionbiblioteket ska ordna fortbildning för personal att arbeta med rörlig bild, stödja projektsatsningar med syfte att marknadsföra bibliotekens tjänster samt sprida kunskap genom filmade inslag.

Biblioteken i länet ska dela med sig av sin kompetens till varandra. Detta sker genom nätverksträffar, studiedagar eller visningar. Dessa inkluderar även Medicinska biblioteket, skolbibliotek och andra biblioteksrelaterade verksamheter i regionen. Fler utbildningstillfällen ska äga rum med regionbiblioteket som arrangör. Antalet genomförda tillfällen räknas och redovisas.

Regionbiblioteket fortsätter sin främjande och stödjande verksamhet i samarbete med kommunerna. Regionbiblioteket ska även öka sin närvaro på kommunbiblioteken. Regionbiblioteket ska också uppmuntra till en mer uppsökande verksamhet för att nå alla som inte kan ta sig till ett bibliotek samt för att visa vad en biblioteksverksamhet av idag kan erbjuda.

Regionbibliotekets samverkan med Norrbotten, Västerbotten och Jämtland Härjedalen fortsätter kring gemensam fortbildning och litterära evenemang.

Regionbiblioteket fortsätter att vara en aktör på nationell nivå och genom projekt som *Literacy and Democracy* med Region Mombasa i Kenya, på ett internationellt plan. Detta ICLD-projekt har som syfte att stärka läskunnigheten för att möjliggöra ett ökat demokratiskt engagemang bland unga i Mombasaregionen och Västernorrland. Genom samverkan med SISU/Västernorrlands idrottsförbund samt idrottsföreningar i båda regionerna ska olika läsfrämjande metoder testas och utvärderas.

Demokrati och delaktighet

Utmaningar

Regionbiblioteket ser en stor utmaning i en utveckling mot ett mer tudelat samhälle. Det gäller frågor om stad och land, högutbildade och de med icke-eftergymnasiala studier, anställda och arbetslösa, digitalt delaktiga och de som känner sig utanför den snabba tekniska utvecklingen, svenska medborgare och nyanlända.. Listan kan fortsätta, men det handlar om en ojämlikhet och ibland ett utanförskap för många människor, något som biblioteken har som en huvudsaklig uppgift att motverka.

Att nå alla med bibliotekets möjligheter och utbud är en utmaning i sig.

Kunskapen om ett demokratiskt samhälles grundförutsättningar behöver stärkas. Samhällets fri- och rättigheter är något vi fått kämpa för och det krävs att vi fortsätter att slå vakt om dem så att de inte urholkas eller försvinner. Idag tar väldigt många dem för givna. Rättigheterna för Sveriges nationella minoriteter och urfolket samerna behöver speciellt bevakas.

Brist på engagemang i samhällsfrågor eller brister i möjligheten att ta del och påverka är ett hot mot vår demokrati. Biblioteken har en uppgift att låta människor och åsikter komma till tals och synas. Att öka delaktigheten är en stor utmaning för oss alla. Biblioteken ska spegla samhällets mångfald, men även sprida kunskap om det demokratiska samhällets grundläggande lagar och värden.

Det finns ett fortsatt behov att hos de flesta öka medvetenheten om hur dagens mediasamhälle ser ut och fungerar. Medie- och informationskunnighet (MIK) samt källkritiskt tänkande behövs i allt större utsträckning när vi överflödas av information och nyheter.

En övergripande utmaning inför framtiden kan sammanfattas under begreppet hållbarhet; miljömässig, social och ekonomisk. Agenda 2030 ska genomsyra alla regionens verksamheter. Agenda 2030 är *”en handlingsplan för människorna, planeten och vårt välbefinnande. Den syftar också till att befästa världsfreden under ökad frihet. Vi erkänner att avskaffandet av alla former och dimensioner av fattigdom, inklusive extrem fattigdom, är den största globala utmaningen och en oundgänglig förutsättning för hållbar utveckling.”*

Möjligheter

Som offentliga inrättningar, utan kopplingar till kommersialism och med mycket högt förtroende hos allmänheten, lämpar sig biblioteken utmärkt för att arbeta för demokratiska kärnvärden som alla människors lika värde och rätt, tryck- och yttrandefrihet, allmänna och fria val, jämställdhet och mångfald.

Att sätta likvärdighet i centrum för arbetet är en önskan från regering och riksdag. Biblioteken har sedan länge verkat utjämnande och haft som uppgift att prioritera de grupper i samhället som inte haft samma förutsättningar eller möjligheter.

Biblioteken har det ”öppna rummet”, en plats för möten och samtal. Det kostar inget att besöka biblioteket, det är oftast centralt beläget, det finns flera biblioteksenheter utspridda i en kommun och tillgängligheten är stor med förhållandevis generösa öppettider.

Biblioteken är vana att samverka med varandra, andra organisationer och myndigheter, föreningar och enskilda och därför lämpade att ta initiativ att arbeta tillsammans med dessa frågor.

Biblioteken har en tradition av att arbeta både för folkbildning och tillsammans med ett organiserat utbildningsväsende och har därför möjligheter att arbeta läsfrämjande för att erbjuda människor upplevelser, höja läskunnigheten, samt arbeta med frågor kring informationsökning och källkritik för att motverka okunskap och filterbubblor. Det livslånga lärandet har under många år varit en viktig del av biblioteksverksamheten.

Biblioteken har länge varit en första instans för nyanlända och har uppbyggd verksamhet för dessa. Barn, barnkultur och barns egna rättigheter och perspektiv är centrala i biblioteksverksamheterna liksom att arbeta med tillgänglighetsfrågor.

Biblioteken har två stora nationella bibliotekssatsningar vilka kommer att leda till projekt- och utbildningssatsningar; *Digitalt först med användaren i fokus* samt *Stärkta bibliotek i hela landet*. En nationell biblioteksstrategi är under framväxt och Barnkonventionen blir med stor sannolikhet ny lag. Två nya utredningar kring nationella minoriteter stärker biblioteken i arbetet med att sprida

kunskap och utgöra ett stöd för de nationella minoriteterna och urfolket samerna. Region Västernorrland är numera förvaltningsområde för finska och samiska, vilket kan stärka regionbiblioteket i de frågorna. Ett nytt mål och en ny inriktning ska styra funktionshinderspolitiken med syfte att uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsvariationer. Regeringens digitaliseringsstrategi *För ett hållbart digitaliserat Sverige* kommer att tillsammans med en ny Regional digital agenda och *Digitalt först* att öppna upp för satsningar kring digital delaktighet, där biblioteken har långvarig erfarenhet.

Projektmedlen i *Stärkta bibliotek* syftar till att öka utbudet och tillgängligheten till biblioteksverksamhet för alla i hela landet samt att nå fler och öka inkludering och delaktighet. Avstånd till biblioteksservice i glesbygd kan kompenseras med mobila och digitala lösningar. Även i vissa stadsdelar kan avståndet till biblioteket kännas långt för äldre och barn. Samverkan med andra kommunala verksamheter och över kommungränser kan ge nya möjligheter.

Med ett starkt eget hållbarhetsarbete inom Region Västernorrland är regionbiblioteket väl rustat för att tillsammans med andra verksamheter i regionen arbeta med dessa frågor och Agenda 2030.

Mål

Regionbiblioteket ska stödja kommunala initiativ som syftar till att stärka demokrati och en ökad delaktighet. Det kan ske genom projekt, föreläsningar, utställningar, publika debatter, "speakers corner". De demokratiska värderingarna ska ligga till grund för stödet.

Regionbiblioteket ska fortsätta att samarbeta med kommunbiblioteken kring kampanjer som har demokrati och delaktighet som sitt syfte. Det kan handla om demokratiska fri- och rättigheter, mångfald, inkludering, integration och digital delaktighet.

Arbetet med mångfaldsfrågor ska fortsätta såväl internt genom fortbildning i den egna organisationen som externt tillsammans med kommunbiblioteken. En ständig strävan att verka för ökad representativitet och jämställdhet i biblioteksorganisationerna ska finnas. #*meeto*-kampanjen har tydliggjort maktmissbruk i relationer på arbetsplatser och i samhället. Undersökningar visar på nyanländas svårigheter att komma in i arbetslivet. Människor som av vissa grupper upplevs som annorlunda utsätts för trakasserier. Biblioteks nätverken ska ta med dessa frågor när de tillsammans med Regionbiblioteket planerar sin verksamhet.

Genom kunskapshöjande insatser och i bred samverkan ska länets bibliotek ta ett tydligt ansvar för att lyfta fram och sprida kunskap om landets nationella minoriteter och urfolket samerna.

Minst en seminariedag per år ska ske tillsammans med andra verksamheter, organisationer och de berörda minoriteterna.

Regionbiblioteket ska delta i de samråd som Region Västernorrland har med representanter för de nationella minoriteterna och urfolket samerna för att informera om sin verksamhet och hitta samverkansmöjligheter.

4 § *Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.*

Regionbiblioteket ska genom omvärldsbevakning, kompetensutveckling och olika satsningar stödja

de kommunala biblioteken. Nätverksträffar och seminarier ska anordnas kring personer med funktionsvariationer och deras behov i fokus.

Regionbiblioteket ska erbjuda fortbildning för regionens bibliotekspersonal när det gäller digital kunnighet, MIK och källkritik. Även kompetensutveckling med inriktning på pedagogisk och handledande metodik bör kopplas till arbetet med digital delaktighet och digitala kunskaper. Nätverken ska tillsammans ta fram önskemål om innehåll i utbildningarna.

Genom *Digitalt först* blir Regionbiblioteket ansvarig för satsningar på kommunal nivå när det gäller fortbildning med koppling till att verka för en ökad digital delaktighet. En särskild arbetsgrupp för *Digitalt först* skapas i anslutning till nätverket för digitala frågor. Regionbiblioteket ska även ingå i referensgrupp på nationell nivå.

Regionbiblioteket ska stödja kommunbiblioteken i deras arbete med det livslånga lärandet. Regionbiblioteket är en del av regionens folkbildningsarbete, samarbetar kring ett årligt Folkbildningsting och är medlem i Folkbildning Mittnorrand tillsammans med studieförbunden och annan folkbildning i Västernorrland och Jämtland Härjedalen.

Regionbiblioteket vill fortsatt verka för ett ökat samarbete med folkhögskolorna och andra aktörer inom folkbildningen när det gäller litteratur och bildning, inklusive medie- och informationskunnighet (MIK) och digital delaktighet.

Kommunerna söker projektmedel från Kulturrådet när det gäller *Stärkta bibliotek*. Regionbiblioteket ska utgöra ett stöd i framtagandet av de projektansökningar som görs utifrån de behov och önskemål som kommer från kommunalt håll.

Barn och unga utgör en prioriterad grupp. Utöver vad som sägs om läsfrämjande och litterär verksamhet i nästa avsnitt ska Regionbiblioteket i samarbete med kommunbiblioteken se till att ett barn- och ungdomsperspektiv alltid finns med i de frågor som behandlas. Barn och ungas rättigheter och möjligheter ska uppmärksammas och deras egen medverkan tas tillvara. Biblioteks nätverket för barn- och unga ska träffas minst två gånger per år samt sträva efter en nära samverkan med övriga norrländska bibliotek.

Ett hållbarhetstänkande ska genomsyra all verksamhet. Regionbiblioteket ska varje år redovisa hur det uppfyller målen i de hållbarhetsplaner som Regional utveckling tar fram.

Litteratur- och läsfrämjande

Utmaningar

2 § (...) *Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt.*

8 § *Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar.*

Läsfrämjande verksamhet riktar sig till alla åldrar och är en central uppgift för biblioteken. När det gäller barn- och unga har rapporter varnat för en minskad läskunnighet och som en följdverkan svårigheter att ta till sig kunskap. Även om nyare undersökningar varit mer positiva så kvarstår ett

behov av att stärka läskunnigheten. Bibliotekens utmaning är att genom att skapa läslust stärka läskunnighet och personlig utveckling.

Konkurrensen från andra fritidsintressen är stor, den digitala utvecklingen skapar nya sätt att läsa men även nya sätt att lära. En utmaning är att se *läsning* i ett nytt perspektiv.

Barns läsning hör samman med vuxna som förebilder. Det finns en utmaning att öka kunskapen om läsningens betydelse för barn och unga, visa på de vuxnas roll och därmed också att verka läsfrämjande för alla åldrar.

Vi blir allt fler äldre i regionen. Fysisk aktivitet och mental stimulans motverkar sjukdomar och ökar välbefinnande. Biblioteken har en viktig roll att spela i folkhälsoarbetet.

Läsning innebär en läsupplevelse. Att diskutera det du läst är något många önskar. Biblioteken bör ge läsarna möjlighet till detta.

Ett inkluderande samhälle har som uppgift att se till att den mångfald som råder när det gäller språk, etnicitet, jämställdhet, funktionsvariationer, livsåskådning, könsidentitet och sexuell läggning även synliggörs i litteratur- och läsfrämjande verksamhet.

6 § *Folkbibliotekens utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet.*

En ständig diskussion förs kring kvalitetsbegrepp och censur när det gäller bibliotekens bestånd. Här finns en stor utmaning i att tydliggöra bibliotekets ståndpunkt.

Sedan 2015 har Regionbiblioteket ett uppdrag verka för litteraturen som konstform och att stödja regionala författarskap. Det har varit en utmaning att utan nya medel bygga upp en hållbar struktur för detta.

Möjligheter

Läsfrämjande för barn och unga har mycket hög prioritet. Att verka läsfrämjande har sedan länge varit en viktig uppgift för biblioteken och det finns en stor erfarenhet att ta till vara på. En rad metodprojekt och ett omfattande kollegialt utbyte av erfarenheter och kunskap underlättar. Tidigare större projektsatsningar som *Läsrätt*, *Vargbröder* och *Boksport och lagläsning* har kunnat byggas vidare på när det gäller samverkan, metoder och kompetensutveckling.

Med det treåriga metodprojektet *Bokstart* har regionbiblioteket nått ett stort antal asylsökande och nyanlända småbarnsfamiljer med läsfrämjande verksamhet på boenden och i hemmen. Genom att ta vara på de erfarenheter som gjorts kan breda samordnade satsningar göras på kommunal nivå för alla barn. Att tidigt nå små barn med läsupplevelser lägger en god grund för en fortsatt personlig och kunskapsmässig utveckling

Att läsa och skriva digitalt, att inkludera ljud och bild i läsning och skrivande öppnar upp för nya sätt att få upplevelser och kunskap, nya sätt att uttrycka sig.

Kunskap om mångfald och inkludering är stor inom bibliotekssektorn, något som tas tillvara vid inköp av medier, program- och utställningsverksamhet och i samband med läsfrämjande insatser.

Bibliotekspersonalen håller sig à jour med bokutgivning, kulturella händelser och aktuella samhällsfenomen och kan därför rekommendera och diskutera litteratur.

Att gå utanför den egna byggnaden eller samverka med olika förmedlare ger biblioteket en möjlighet att nå nya grupper av icke-läsare. Bokcirklar i bibliotekets regi eller utlåning av läsecirkelkassar är bra

sätt att underlätta diskussioner kring det lästa.

Genom samverkan med omsorgen kan biblioteket nå äldre och personer med olika funktionsvariationer med litteratur och läsupplevelser. Digital teknik öppnar upp för ökade möjligheter. Högläsning, film och musik, minneslådor... möjligheterna för biblioteken att verka inom omsorgen är många.

Genom ett öppet nätverk för regionens författare skapas möjlighet för dessa att mötas och utbyta erfarenheter. Samtidigt får den regionala verksamheten kunskap om de behov och önskemål som författarna har.

Att synliggöra verksamma författare och äldre författarskap är en del av litteraturuppdraget. Där finns möjlighet att lyfta fram lokala författare på Region Västernorrlands webbplats, att stödja författarna i samband med olika evenemang och mässor, att erbjuda fortbildning för kommunbibliotekens personal och andra litterärt intresserade.

För att stimulera skrivande och berättande finns möjligheter att arbeta med skrivar- och berättarverkstäder, kurser och tävlingar, inte minst för barn och unga.

Att berätta sin egen livshistoria är också angeläget ur kulturarvssynpunkt. Viktigt är att dokumentera alla olika upplevelser, inte minst de som annars inte brukar synas när vi skriver historia.

Mål

Det läsfrämjande projektet *Literacy and Democracy* i samarbete med Region Mombasa i Kenya pågår 2017-2019. Projektet ska slutföras och redovisas sistnämnda år.

Regionbiblioteket ska ansöka om bidrag för läsfrämjande projekt under planperioden.

Läsfrämjande för barn- och unga är särskilt prioriterad biblioteksverksamhet. Regionbiblioteket ska därför fokusera på detta område i samarbetet med kommunbiblioteken och andra samverkansparter i regionen. Metodutveckling när det gäller läsfrämjande är en viktig del av regionbibliotekets omvärldsbevakning och utbildningsansvar.

Regionbiblioteket ska arrangera seminarier kring läsinlärning, läsinspiration, läskunnighet och språkinlärning. Även kurser att presentera och inspirera till läsande, både för barn, unga och vuxna. Biblioteks nätverket för barn- och unga ska träffas minst två gånger per år samt sträva efter en nära samverkan med övriga norrländska bibliotek.

Regionbiblioteket ska sprida kunskap om projektet *Bokstart*. Gjorda erfarenheter ska tillsammans med en liknande "Bokstart-satsning" i Region Jämtland Härjedalen resultera i en metodhandbok. Regionbiblioteket ska stödja både skapandet av språknätverk mellan folkbibliotek, förskola samt barnhälsovård och logopeder i kommunerna, och därefter kommande breda Bokstart-satsningar. Att hålla samman dessa på regional nivå, inspirera och fortbilda, är en självklar uppgift.

Regionbiblioteket ska verka för ökade möjligheter för biblioteken att nå äldre och personer med olika funktionsvariationer inom omsorgen med kultur- och läsupplevelser via lämpliga medier.

Läsombud i olika verksamheter ska uppmantras och Regionbiblioteket ha ett ansvar att bjuda in del av utbildnings- och inspirationsträffar minst vartannat år.

Regionbiblioteket ska fortsätta att stödja framtagandet av läsecirkelkassar på kommunbiblioteken. Regionbiblioteket ska bidra till framtagandet och utdelandet av ett Läsfrämjarpris.

Regionbiblioteket ska hålla samman ett öppet och inkluderande författarnätverk. Minst två nätverksträffar arrangeras varje år, gärna i samverkan och med särskilda tema.

Att lyfta regionens författarskap är en utpekad uppgift. Aktiva författare synliggörs i den webbaserade utbudskatalogen "jojjo", genom medverkan vid mässor och litterära evenemang samt genom fortsatt uppbyggnad av webbplatsen "Författare i Västernorrland". Författarskapen presenteras i text, bild och ljud.

Äldre författarskap presenteras på Regionens webbplats. Regionbiblioteket ska i samarbete med Mittuniversitetet ge fortbildningstillfällen när det gäller regionens större författarskap.

Inom ramen för det norrländska samarbetet ska Regionbiblioteket vara med på Littfest i Umeå och Bok&Biblioteksmässan i Göteborg.

Regionbiblioteket ska fortsätta att i projektet "Artist in Residence i Västernorrland" (AIRY) skapa residens för författare.

Regionbiblioteket ska uppmärksamma författare i regionen som skriver på andra språk och lyfta fram dem.

Tillsammans med folkhögskolorna i länet ska Regionbiblioteket genomföra skrivarkurser. Även skrivarläger/kulturläger ska prövas, gärna i samverkan med bibliotek och andra kulturinstitutioner. Regionbiblioteket ska verka för berättandet, till exempel genom stöd till aktiva nätverk.

Taltidningen och Y-bladet

Spotlight Taltidningen Västernorrland

Spotlight Taltidningen Västernorrland verkar för att förmedla reportage och länsnyheter ur ett länsperspektiv samt för att tillgängliggöra nyheter för personer med olika funktionsvariationer. Spotlight finns på cd, app, webb och tillgänglig för läsare av den upplästa dagstidningen och kommer ut med 41 nummer per år.

Y-bladet och Inläsningstjänsten

Y-bladet är en kostnadsfri tidning som kommer ut en gång varje jämn vecka med lättlästa länsnyheter. Inläsningstjänsten är en kostnadsfri service för den som har synnedsättning eller annat läshinder. Texten läses in på CD. Y-bladet och inläsningstjänsten finns i Örnsköldsvik.

FOLKHÖGSKOLORNAS BIBLIOTEKSVERKSAMHET

Hola folkhögskola

Verksamhet

Holas bibliotek är placerat i ett eget hus, Villan, som tidigare var rektorsbostad. Villan fick sommaren 2017 ett nytt huvudsakligt användningsområde då Häxmuseet flyttade till nedervåningen. Byggnaden inrymmer numera både museum och bibliotek. På övervåningen finns det möjlighet att låna böcker, både skönlitteratur och facklitteratur. Ett särskilt rum tillägnas litteratur om Ångermanland och ett rum har böcker som tidigare har tillhört skolans grundare Johan Sandler. Bokutlåningen sköts med manuell självservice. En bokcirkel för boende i närområdet träffas en gång i månaden på Hola.

I Häxmuseet finns en mindre samling referenslitteratur runt Häxprocesserna och en samling böcker till försäljning. En stor mängd avhandlingar och forskningsmaterial finns samlade i fysisk form på museet och i digital form på websidan www.haxmuseet.se.

Utmaningar

Under 2017 har ett antal utvecklingsmöten runt bibliotekets framtid hållits. Ett flertal möjligheter att flytta biblioteket till annan plats på skolan har lyfts, främst på grund av tillgänglighetsfrågan då övervåningen saknar hiss. Eftersom många andra processer har tagit mycket tid i anspråk, samt att nya kurser tar anspråk på de lokaler som finns tillgängliga, har inga riktigt klara alternativ kommit fram. Den troliga lösningen är att fortsatt använda Villan som bibliotek och utveckla de lokaler som finns.

Möjligheter

Eftersom Villan ligger avskild från resten av skolan erbjuder den en lugn och stillsam miljö. En lite utforskad möjlighet är att använda Johans Sändlers bibliotek lite mer aktivt i kombination med museet i framtiden. Under 2018 har skolan slutit avtal med ILT inläsningstjänst för att kunna erbjuda inläst litteratur för både närkursdeltagare och distansdeltagare. Här kan de deltagare som har talboks rättigheter ta del av inläst kurslitteratur på ett enkelt sätt. Deltagare med svenska som andraspråk har fått möjlighet att använda "Viljas digitala bokhylla" med lättläst litteratur på svenska. Detta skapar ett virtuellt bibliotek som finns tillhands för både de deltagare som finns på skolan rent fysiskt och för de som studerar på distans.

Mål

- Att hitta bra arbetsformer för "ILT" och "Vilja" så att vi maximerar nyttjandegraden.
- Att organisera det fysiska biblioteket så att det blir inbjudande och funktionellt.
- Att fortsätta utvecklingen av referensbiblioteket runt Häxprocesserna .

Ålsta folkhögskola

Verksamhet

Ålsta folkhögskola har två bibliotek, ett i Fränsta och ett i Sundsvall. Båda ligger centralt placerade i skolans lokaler. Båda används flitigt av de studerande som studierum och grupparbetsrum. Det finns möjlighet att låna böcker, både skönlitteratur och facklitteratur. Bokutlåningen sker genom manuell självservice.

I Fränsta har man flyttat ut all facklitteratur till klassrummen och biblioteket används till kursrådsmöten och de studerande vistas gärna där även kvällstid. Biblioteken sköts av svensklärarna på respektive skola och de ansvarar även för inköp av ny litteratur, vilket sker kontinuerligt varje år

Utmaningar

Deltagarna tycker om att vistas i bibliotekens lokaler, men det är inte på grund av litteraturen. En utmaning är att motivera våra studerande att läsa genom att försöka hitta ett tilltalande skönlitterärt och facklitterärt utbud.

Möjligheter

Tack vare litteraturens centrala placering i skolmiljön skapas möjligheter att använda biblioteksmiljön som en kreativ studieplats. Det ges även möjlighet för lärarna att förutom de vanliga informationssökningsmetoderna via internet, kunna använda litteraturen som informationskälla.

Mål

- Att flytta ut böckerna till klassrummen och avveckla biblioteken i dess nuvarande form.
- Att ytterligare utveckla litteraturens roll i studiemiljön, genom och finna vägar att göra läsandet mer intressant för våra studerande.
- Att utöka antalet ljudböcker samt e-böcker, som kan vara en väg för de lässvaga att hitta till litteraturen.
- Att katalogisera biblioteket i Sundsvall
- Att starta läsaktiviteter anpassade efter våra målgrupper
- Att boka in fler författarbesök

Örnsköldsviks folkhögskola

Verksamhet

Biblioteket på Örnsköldsviks folkhögskola finns placerat på källarplan i skolan. Lokalen i sig nyttjas även för gruppsamtal/grupprum och delvis som arbetsplats. Under tidigare år inköptes en mängd skönlitterära böcker, bundna och i pocketformat som placerats i biblioteket/i en bokvagn på översta plan, där det är fritt för alla att låna. Även en mängd litteratur på lättare svenska har köpts in som finns i klassrum för utlåning. För att ytterligare underlätta lånande och läsande går fokus mer och mer mot mindre mobila bokvagnar i huset.

Utmaningar

Utmaningen för Örnsköldsviks folkhögskola är att vidga biblioteksbegreppet från en boksamling på en enda plats till ett vidare koncept. Den största utmaningen är utrymmesbristen i huset då nuvarande bibliotek nu eventuellt måste byggas om till arbetsrum för personalen.

Möjligheter

Skolan har provat på digitala alternativ samt sociala och litterära mötesplatser i samverkan med andra bibliotek och aktörer, det går att utveckla vidare. De Ipads som tidigare köpts in till skolan som ger deltagare möjlighet att läsa digitalt och används frekvent.

En förstudie kommer även under 2018 att göras med mål att undersöka möjligheten till att genomföra ett projekt kring biografiskt skrivande i samråd med läns museet och länsbiblioteket. Detta med syfte att skapa en dokumentativ antologi med livberättelser från Västernorrland samtidigt som deltagarna får chansen att utveckla sitt skrivande.

Mål

- Att hitta nya lokala och regionala samverkansaktörer, exempelvis kommunbibliotek, gymnasiebibliotek och länsbiblioteket.
- Att utveckla ett samarbete med läns museet kring berättelser i Västernorrland.
- Att utveckla digitala alternativ, exempelvis via läsplattor och ljudböcker.
- Att satsa på läsfrämjande insatser för lässvaga grupper.
- Att tillsätta en biblioteksansvarig på skolan som tillsammans med rektor ska söka samverkansmöjligheter och nya vägar för lässtimulerande åtgärder.

MEDICINSKA BIBLIOTEKET

Verksamhet

Medicinska biblioteket i Västernorrland är en länsövergripande organisation vid länets tre sjukhus i Sollefteå, Sundsvall och Örnsköldsvik och hör organisatoriskt till området Forskning, Utbildning och Innovation inom Regionledningsförvaltningen.

Medicinska bibliotekets huvudsakliga uppdrag är att vara ett stöd för regionsanställda vid fortbildning, kompetensutveckling och forskning. Bibliotekets främsta målgrupper är hälso- och sjukvårdspersonal samt studenter inom hälso- och sjukvårdsområdet. Modern sjukvård kräver god tillgång till medicinsk information och Medicinska biblioteket bidrar till att de regionssanställda kan söka, hitta och kritiskt värdera vetenskaplig information. Medicinska biblioteket bidrar i förlängningen till ökad patientsäkerhet och sjukvårdens effektivitet genom att hälso- och sjukvårdspersonalens informationskompetens ökas och utvecklas.

Samtliga landsting och regioner är med i bibliotekskonsortiet Eira, som ger hälso- och sjukvårdspersonal tillgång till ett garanterat grundutbud av internationella forskningsresultat via ett stort antal e-tidskrifter. Urvalet av resurser sker i samarbete mellan sjukhusbiblioteken i Sverige och utöver grundutbudet köper Medicinska biblioteket in ytterligare resurser för att stödja ett evidensbaserat arbets sätt för fler specialiteter och yrkesområden inom regionen.

Medicinska biblioteket har en informationssida på regionens intranät med tillgång till elektroniska informationsresurser samt information om tjänster som Medicinska biblioteket erbjuder och når på så sätt även ut till hälsocentraler och regionsanställda som inte arbetar i anslutning till sjukhusen. Kontinuerlig undervisning bedrivs för regionsanställda för att resurserna ska kunna användas så optimalt som möjligt.

För att öka patienters tillgång till kvalitetssäkrad information erbjuder Medicinska biblioteket patienter och närstående hjälp med att söka information om hälsa och sjukdomar. Biblioteket kan också hjälpa till med kontaktinformation till patientorganisationer och information om var de kan vända sig om de har synpunkter på eller är missnöjda med vården.

Utmaningar

Den främsta målgruppen för biblioteket, hälso- och sjukvårdspersonal, har en komplex vardag med ofta förekommande hög arbetsbelastning. Medicinska biblioteket behöver därför utveckla nya arbets sätt för att nå ut i verksamheterna och kunna fortsätta att bidra till ökad informationskompetens och slutligen säkrare vård.

Det har under senare år varit svårt att rekrytera nya medarbetare med arbetslivserfarenhet från medicinskt bibliotek och det har framför allt saknats erfarenhet och kunskap inom informationssökning. Verksamheten har därmed haft vakanser, vilket har påverkat bibliotekets handlingskraft till utveckling och krävt hård prioritering av arbetsuppgifter.

Möjligheter

Medicinska biblioteket vill verka för att biblioteksstödet till verksamheterna kommer närmare och blir mer lättillgängligt. Att stödet blir en del av klinikens vardag, för att förbättra tillgången till

medicinsk evidens och kunna stödja personalen i granskning och värdering av vetenskaplig information.

Medicinska biblioteket ska fortsätta utveckla tillgängligheten och användarvänligheten av e-biblioteket och bibliotekets tjänster kopplat till detta.

Mål

- Att utveckla nya arbetssätt för att nå ut till verksamheterna och öka personalens informationskompetens.
- Att verka för ökad tillgänglighet och användarvänlighet av e-resurser för regionsanställda.
- Att verka för ökad kännedom om Medicinska bibliotekets resurser och tjänster som underlättar arbetet i vardagen för regionsanställda.

Uppföljning

Den regionala biblioteksplanen gäller från och med 1 januari 2019 till och med sista december 2021. Planens mål och utvecklingsområden ska prioriteras i Regionbiblioteket Västernorrlands, Medicinska bibliotekets och folkhögskolornas årliga verksamhetsplaner.

Regionbibliotekets verksamhet redovisas inom ramen för kultursamverkansmodellen till Kulturrådet och Myndigheten för kulturanalys genom både en kvantitativ och kvalitativ inrapportering. Kungl. Biblioteket har som nationell biblioteksmyndighet att följa upp hur kommunala biblioteksplaner utformas och används.

På regional nivå redogör Regionbiblioteket för genomförd och planerad verksamhet för Kulturforum och vid andra regionala möten och träffar.

Den Regionala biblioteksplanen följs upp årligen tillsammans med de kommunala biblioteken i regionen i samband med bibliotekschefermöten.

Utvärdering av planen sker vid planperiodens slut.

Styrdokument

Bibliotekslagen (SFS 2013:801)

Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2009:724)

Skollagen (SFS 2010:801)

Språklag (SFS 2009:600)

Diskrimineringslagen (SFS 2008:567)

FN:s konvention om barnets rättigheter

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

UNESCO:S folkbiblioteksmanifest

De nationella kulturpolitiska målen

Handlingsplan för läsfrämjande, Kulturrådet 2014

För ett hållbart digitaliserat Sverige - en digitaliseringsstrategi

Globala målen och Agenda 2030

Regionplanen; Liv, hälsa och hållbar utveckling i Västernorrland

Kulturplan för Västernorrland 2019-2022

Strategiskt kulturarvsprogram för Västernorrland 2017-2020